

דברים

מפורש ומבואר ע"י

Ramban on Deuteronomy

Rashi on Deuteronomy

Ibn Ezra on Deuteronomy

This volume was generated dynamically using a Custom Mikraot Gedolot tool developed for Sefaria's summer contest.

Created by:
Eshel Sinclair
eshel.sinclair@gmail.com

דברים 1

1 אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין־פארן ובין־תפל ולבן וחצלת ודי־זהב:

These are the words that Moses addressed to all Israel on the other side of the Jordan.—<i>/i>Through the wilderness, in the Arabah near Suph, between Paran and Tophel, Laban, Hazeroth, and Di-zahab,

רמב"ן על דברים

אמר אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל על המצות אשר זכיר בכל הספר מתחלת עשרת הדברות בפרשת ואתחנן כמו שאמר (פסוק ה) הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר כי על התורה ידבר ויחסר מפסוק ה' אלהינו דבר אלינו (פסוק ו) מלת אמירה וכמוהו כי נשני אלהים את כל עמלי כי הפרני אלהים (בראשית מא נא) כי אמר ושיעור הכתובים האלה אלה המצות אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן בארבעים שנה לצאתם ממצרים באחד לחדש העשתי עשר ככל אשר צוה ה' אותו אליהם והיה זה אחרי הכותו את סיחון ועוג בארץ מואב שם הואיל משה לבאר להם התורה הזאת לאמר ויאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת וגו' והטעם כי כאשר הואיל משה לבאר להם המצות אמר להם בתחלת דבריו ה' אלהינו דבר אלינו בחורב אחרי שנתן לנו עשרת הדברים שנכבוש הארץ מיד ונעבור את הירדן וחטאתיכם גרמו לכם זה וזה ונמשכו דברי הפתיחה הזאת עד שהשלים בהם בפסוק ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחריו ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך כל הימים (דברים ד מ) אז קרא משה אל כל ישראל אשר היו לפניו ואמר (דברים ה א) שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דובר באזניכם היום והתחיל בביאור התורה עשרת הדברות שישמעו אותם בביאור מפי המקבל אותם מפיו של הקב"ה ואחרי כן הודיעם יחוד השם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו ד) וכל המצות שבספר הזה ולכך יפרש בכאן אשר דבר משה אל כל ישראל ושם ויקרא משה אל כל ישראל כי ביאור התורה ותשלום המצות צריך להיות במעמד כל ישראל כאשר היה במתן התורה ומפני שהאריך בדברי הפתיחה הזאת חזר הכתוב למקום שפסק בתחלת ביאור התורה ואמר (דברים ד מד מה) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל אלה העדות החקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצאתם ממצרים והזכיר (דברים ד מו) כי היה בעבר הירדן בגיא בארץ סיחון והיא ארץ מואב הנזכר בכאן כי ישראל לא נכנסו לארץ מואב רק באותו החלק שטחר אליהם בסיחון כמו שנתבאר בספר של מעלה (במדבר כא יג) והנה הזכיר בכאן שני דברים אמר שדבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם וזה רמז אל המצות שיאמר להם בספר הזה שלא נזכרו עד הנה בתורה ואמר שהם ככל אשר צוה אותו השם לא הוסיף ולא גרע על מה שנצטוו והזכיר זה בעבור שלא אמר בהם וידבר ה' אל משה ולכן כלל אותם עתה שהם כולם ככל אשר נצטווה מפי הקב"ה ואמר עוד כי הואיל משה באר את התורה וזה רמז במצות שנאמרו כבר שיחזור אותם לבאר אותם ולחדש בהם דברים וטעם הואיל משה שרצה לבאר להם את התורה והזכיר כן להודיע כי מעצמו ראה לעשות כן ולא צוהו השם בזה מלשון הואיל נא ולין (שופטים יט ו) ולו הואילנו ונשב (יהושע ז ז) וכן רבים:

רש"י על דברים

אלה הדברים לפי שהן דברי תוכחות ומנהגן כן כל המקומות

שהקעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם בקמץ מפני כבודן של ישראל (ע"י ספרי):

אל כל ישראל אלו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים אתם הייתם שומעים מן עמכם ולא השיבותם דבר מן דבר וכן? אלו היינו שם היינו משיבים אותו, לך כנסם כלם ואמר להם הרי כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב (ספרי):

במדבר לא במדבר הוא אלא בערבות מואב, ומהו במדבר? אלא בשביל מה שהקעיסוהו במדבר שאמרו (שמות ט"ו) "מי יתן מותנו וגו'":

בערבה בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב:

מול סוף על מה שהמרו בים סוף בבוז לים סוף, שאמרו (שם י"ד) "המבלי אין קברים במצרים", וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהילים ק"ו) "וימרו על ים בים סוף" כדאיתא בערבת (דף ט"ו):

בין פארן ובין תפל ולבן אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום שישמו תפל ולבן, אלא הוכיחו על הדברים שתפלו על הין, שהוא לבן, שאמרו (במדבר כ"א) "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים:

וחצרת במחלקתו של קרח; דבר אחר אמר להם היה לכם ללמד ממה שעשיתי למרים בהצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום:

ודי זהב הוכיחו על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב') "וְכִסְּף הָרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל" (ע"י ספרי; בראשית ל"ב):

אבן עזרא על דברים

יש אומרים כי טעם אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר והנה הם הלכו במדבר ארבעים שנה וזה פ' ויהי בארבעים שנה. ואלה טעו כי עד קדש ברנע באו בשנה השנית רק ויהי בארבעים שנה דבק עם דבר משה והישר בעיני שפירושו אלה הדברים שהם דברי המצות הכתובים בפרשת ראה אנכי ושופטים וכי תצא והיה כי תבא כבר אמר אותם כאשר היו במדבר ויהי דבר משה מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא דבר משה במדבר בערבה מול סוף מיום שנסעו מסיני:

בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב מקומות לא נזכרו בפ' אלה מסעי או נזכרו בשמות אחרים כי הנה שניר יש לו ג' שמות ורבים כן:

דברים 1

2אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחֹרֵב דֶּדֶר הָר־שֵׁעִיר עַד

קֹדֶשׁ בְּרִנֶּעַ:

רמב"ן על דברים

וטעם אחד עשר יום מחרב עד קדש ברנע מהלך אחד עשר יום בלבד כי קרוב הוא בדרך הר שער וקדש ברנע הוא סוף המדבר בגבול הר האמורי שהוא נחלת ישראל ושם ארץ סיחון ועוג אשר שם באר התורה בגיא מול בית פעור ואחרי כן אמר שהם הלכו דרך הר האמורי כל המדבר הגדול והנורא ואחרי כן יספר כי בקדש ברנע שהוא בתחום נחלתם בקשו מרגלים ונשתבש דרכם והלכו דרך ים סוף לאחור ולא לפנים עד מלאת ארבעים שנה ובעבור שלא היו ישראל עתה במדבר כי כבר נכנסו בארץ מואב הנזכרת דרש אונקלוס כי במדבר בערבה רמוזים הם לתוכחות ועוד כי מדוע יזכיר כל אלה המקומות ויתן סימנים ומצרים יותר מן המוכר שדה ושיעור הכתוב לדעתו אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן דבר במדבר בערבה ובמול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב ואחד עשר יום מחרב כי הזכיר להם כל מה שעשו במקומות האלה ואחר כן אמר הכתוב כי שם בעבר הירדן הנזכר הואיל לבאר התורה אחר הוכיחו אותם ויען ויאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחרוב לאמר וכך הוא נדרש בספרי (דברים א) על דעת רבי יהודה אבל רבי יוסי בן דורמסקית עשה אותן מקומות שנקראו כן:

רש"י על דברים

אחד עשר יום מחרב. אמר להם משה ראו מה גרמתי אין לכם דרך קצרה מחרוב לקדש ברנע פֶּדֶר הָר־שֵׁעִיר, ואף הוא

it is eleven days from Horeb to Kadesh-barnea by the Mount Seir route.—

מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותה בשלושה ימים – שהרי בעשרים בארץ נסעו מחרוב, שנאמר (במדבר י') "וְהָיָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ וְגו'", ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע (תענית כ"ט), צא מהם ל' יום שעשו בקברות התאונה שאכלו הבשר חֹדֶשׁ ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא בשלושה ימים הלכו כל אותו הדרך – וכל כך היתה השכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שער ארבעים שנה (ע' ספרי):

אבן עזרא על דברים

אחד עשר יום. הטעם שדבר אלה הדברים באותם י"א יום מחרוב. שהלכו מחרוב עד קדש ברנע וכבר הגדתי לך כי מקדש ברנע הלכו המרגלי' ואחר שנשבע השם שלא יכנסו לארץ לא התחדש מצו' רק בשנת הארבעים כי כן מצאנו והעד שאמר באר את התורה הזאת הנה באר התורה שאמר בין פארן ובין תפל כי רוב המצות הם בספר הזה וכן פי' ככל אשר צוה ה' אותו אליהם בעבר הירדן במדבר בערבה ואם תבין סוד (השרים) [צ"ל השנים] עשר גם ויכתוב משה והכנעני אז בארץ בהר ה' יראה גם והנה ערשו ערש ברזל תכיר האמת:

דברים 1

It was in the fortieth year,
on the first day of the
eleventh month, that Moses
addressed the Israelites in
accordance with the
instructions that the LORD had given him for them,

וַיְהִי בָּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֶׂתִּי־עֶשְׂרֵה חֹדֶשׁ בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
אֵלֵהֶם:

רמב"ן על דברים

רש"י על דברים

וַיְהִי בָּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֶׂתִּי עֶשְׂרֵה חֹדֶשׁ בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. מִלְּמַד
שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֱלֹא סְמוּךְ לַמִּיתָה; מִמֵּי לְמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת
בְּנָיו אֱלֹא סְמוּךְ לַמִּיתָה, אָמַר, רְאוּבֵן בְּנִי אָנִי אוֹמֵר לָךְ מִפְּנֵי מָה לֹא
הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, כִּדִּי שֶׁלֹּא תַנְיַחְנִי וְתִלְךָ וְתִדְבֹּק בַּעֲשׂוֹ אֲחִי;
וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֱלֹא סְמוּךְ לַמִּיתָה, כִּדִּי
שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה חֶבְרוֹ רוֹאֶהוּ וּמִתְבַּלֵּשׁ מִמֶּנּוּ,
כִּי כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֱלֹא סְמוּךְ לַמִּיתָה,

אבן עזרא על דברים

י"א כי באחד [באדר] (ס"א בשבט) מת משה ואמר כי התאבלו שלשים
יום וישבו שם (שתי) [צ"ל שש] שבתות והראי' שלהם ויהי בעצם היום
הזה כי ביום אחד קרא זה הספר אל כל ישראל ובו מת וזאת איננה
ראיה כי בעצם היום הזה הוא על השיר' והנה כתוב אתה עובר היום
את הירדן:

בַּעֲשֶׂתִּי. פִּירְשֵׁתִּיו בְּפִרְשֵׁת נִשְׂא:

דברים 1

after he had defeated Sihon
king of the Amorites, who
dwelt in Heshbon, and King
Og of Bashan, who dwelt at
Ashtaroth [and*</i></i>]
Edrei.*

4אֲחֵרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבֹּן וְאֶת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בְּעִשְׁתָּרֶת
בְּאֶדְרֵי:

רמב"ן על דברים

****אשר יושב בחשבון****

****אשר יושב בחשבון****

ובנאה להיות לו בית מלכות וכן אשר יושב בעשתרות באדרעי שהיתה ארץ רפאים והוא מלך האמורי (להלן ג ח) כאשר אפרש בעה"י (להלן ב י ג יא) ומפני שאמר אשר יושב בעשתרות באדרעי יורה כי עשתרות שם מקום אשר בו אדרעי ולשון ספרי (דברים ד) בעשתרות שהיה קשה כעשתרות באדרעי זה מקום מלכות וכתב רש"י עשתרות לשון צוקין וקושי ועשתרות זהו עשתרות קרנים שהיו בה רפאים שנאמר (בראשית יד ה) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים באדרעי שם מלכות וכן כתוב עשתרות צאנך (להלן ז יג) כתרגומו ורבותינו אמרו (חולין פד) למה נקרא שמן עשתרות שמעשרות את בעליהן ומחזקות אותן כעשתרות הללו שהם סלעים חזקים והרב מרכיב בו שתי לשונות ולא ידענו מאיזה מקום הוציא שיהיה עשתרות שם צוקין וסלעים אבל יתכן שנאמר שהוא שם עדרי הצאן מלשון עושר כדברי חכמים ועשתרות קרנים היו הרים גבוהים שעליהם מצודות סלעים ידמה אותם הכתוב לקרני הבהמות כמו שידמה אותם לשנים כענין שנאמר (איוב לט כח) על שן סלע ומצודה וכן על קרנות המזבח (שמות כט יב) וכן בקרן בן שמן (ישעיהו ה א) אמר התרגום בטור רם בארעא שמינא ושם יעלו עשתרות הצאן התיישבים והעזים והיעלים וכיוצא בהן ולכך יקרא עשתרות קרנים וכן לבעל ועשתרות (שופטים ב יג) הע"ז העשויה כצורת הצאן (או) להגין עליהם כפי סכלותם ובשפלות ההר בנו עיר ושמה אדרעי והוא שנאמר (להלן ג א) ויצא עוג מלך הבשן הוא וכל עמו למלחמה אדרעי כי אסף את כל חילו אל העיר אשר שם ארמון המלך וכסא המלכות וענין ספרי (שם) מדרשם אמרו ז"ל אשר יושב בעשתרות באדרעי אלו לא היה עוג קשה ושרוי בעשתרות קשה היה שהמדינה קשה וכו' ולפיכך ידרשו בעשתרות שהיה קשה כעשתרות כלומר שהיה מקום מושבו כמו עשתרות קרנים העיר החזקה שהיה הוא ומשפחתו משם כי עתה איננו

יושב בעשתרות כי בארץ אמורי הוא יושב ומקום מלכות כלומר המדינה שהיה יושב בה אדרעי כי שם ארץ מלכותו הבשן:

רש"י על דברים

****אחרי הכתו****

****אחרי הכתו****

הארץ, יאמרו מה לזה עלינו? מה היטיב לנו? אינו בא אלא לקנאת ולמצא עליה, שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניכם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיחן (ספרי):

****סיחון אשר יושב בחשבון****

****סיחון אשר יושב בחשבון****

בְּחֶשְׁבֹּן, הָיָה קָשָׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה, וְאֵלּוּ הָיְתָה עִיר אַחֶרֶת וְסִיחֹן שָׂרִי בְּתוֹכָהּ, הָיְתָה קָשָׁה, שֶׁהַמְּלֶךְ קָשָׁה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַמְּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה (שם):

****אשר יושב בעשתרת****

****אשר יושב בעשתרת****

הַמְּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה:

****עשתרת****

****עשתרת****

הוא לשון צוקין וקשי, כמו "עשתרת קרנים" (בראשית י"ד) ועשתרות זה הוא עשתרת קרנים, שהיו שם רפאים שהיה אֲמֹרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיִּכּוּ אֶת רַפָּאִים בְּעִשְׁתָּרֶת קַרְנִים". וְעֹג נִמְלֵט מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיִּבְאֵהוּ הַפְּלִיט", וְאִמֵּר (דברים ג') "כִּי יָקָ עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מִיָּתֶר הָרַפָּאִים":

****באדרעי****

****באדרעי****

שם המלכות:

אבן עזרא על דברים

דברים 1

On the other side of the
Jordan, in the land of Moab,
Moses undertook to expound
this Teaching. He said:

5בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

אבן עזרא על דברים

הואיל משה באר. שנים פעלים עוברים דברים בלא וי"ו וכן
חמק עבר והנה משה החל לפרש לבנים שגולדו במדבר מה שאירע
לאבותיהם ואמר להם כל המצות גם עשרת הדברים ששמעו אבותיהם
מפי השם ישמעו גם הם מפי ציר נאמן:

רמב"ן על דברים

רש"י על דברים

הואיל. התחיל, כמו (בראשית י"ח) "הנה נא הוא־לְתִי" (ע'
ספרי):

באר את התורה. בשבועים לְשׁוֹן פְּרָשָׁה לָהֶם (תנחומא; ע'
סוטה ל"ב):